

दुत्यन्ना विपाशयां मिलिता । (अस्या नाम-
निरुक्तिर्यथा, महाभारते । १ । १७८ । ८ ।
“शतधा विदुता यस्माच्छतदुरिति विश्रुता ॥”
तत्पर्यायः । शतदूः २ । इत्यमरः ॥ शतदूः ३
शतदूः ४ । पुत्रशोकसन्तप्तो वशिष्ठः कण्ठे
शिलां बद्धा नद्यामस्यां प्रविष्टस्ततो भीत्या
इयं शतधा द्रुता इति शतदूः । इति तद्दीक्षायां
भरतः ॥ (एतद्दृष्टान्तस्तु महाभारते । १ । १७८ ।
अध्याये द्रष्टव्यः ॥) अस्या जलगुणाः ।
“शतद्वीर्विपाशयुजः सिन्धुनद्याः
सुशीतं लघु स्वादु सर्वाभयप्रभम् ।
जलं निर्मूलं दीपनं पाचनञ्च
प्रदत्ते बलं बुद्धिमेधायुषञ्च ॥”

इति राजनिर्घण्टः ॥

शतधा, स्त्री, दूर्वा । इति शब्दचन्द्रिका ॥
शतधा, व्य, (शत + धाप् ।) शतप्रकारम् । यथा,
“आस्तीकवचनं श्रुत्वा यः सर्पे न निवर्तते ।
शतधा भिद्यते मूर्खः शिरीषस्य फलं यथा ॥”

इति महाभारतम् ॥

शतधामा, [न्] पुं, (शतं धामानि वर्चसि यस्य ।
विष्णुः । इति जटाधरः ॥

शतधारं, स्त्री, (शतं धाराः कोणा यस्य ।)
वज्रम् । इति त्रिकाण्डशेषः ॥ शतधारायुक्ते,
त्रि । यथा,—

“वसोः पवित्रमसि शतधारं वसोः पवित्रमसि
सहस्रधारम् ।

वसोः पवित्रेण शतधारिण सुत्वा कामधुस्त्वम् ॥”

इति पशुपतिपद्धतिः ॥

शतधृतिः, पुं, इन्द्रः । (यथा, महिम्नः स्तोत्रे ।
“रथः क्षीणो यन्ता शतधृतिरगेन्द्रो धनुरथो ॥”)

ब्रह्मा । इति मेदिनी ॥ (यथा, भागवते । ७ । १ । १ ।
“एवं वृत्तं शतधृतिर्हिरण्यकशिपीरथ ॥”)

स्वर्गः । इति विश्वः ॥

शतपत्रं, स्त्री, (शतं पत्राणि यस्य ।) पद्मम् । इत्य-
मरः ॥ (यथा, महाभारते । ३ । ६८ । २० ।

“इमामसितकेशान्तां शतपत्रायतेक्ष्णाम् ॥”)

शतपत्रः, पुं, (शतं पत्राणि पत्रा यस्य ।) मयूरः ।
सारसः । दारवाघाटपक्षी । इति मेदिनी ॥

राजकीरः । नुरी इति भाषा । इति हेम-
चन्द्रराजनिर्घण्टी ॥ (यथा, महाभारते । ३ ।
१०८ । ८ ।

“मयूरैः शतपत्रैश्च जीवस्त्रीवककोकिलैः ॥”)

शतपत्रकः, पुं, (शतपत्र + स्वार्थे कन् ।) दारवाघाटं
पक्षी । इत्यमरः ॥ काट्टोकरा इति भाषा ॥

शतपत्रनिवासः, पुं, (शतपत्रे निवासो यस्य ।)
ब्रह्मा । इति कविकल्पलता ॥ पद्मस्थं चि ॥

शतपत्री, स्त्री, (शतं पत्राणि यस्याः ।) डीप् ।
पुष्पविशेषः । सेउती इति भाषा । प्राटल-

वर्णसौ गोलाव इति वदन्ति । तत्पर्यायः ।
सुमनाः २ सुशीता ३ शिववल्गुभा ४ सौम्य-

गन्धी ५ शतदला ६ सुहृता ७ शतपत्रिका ८
अस्या गुणाः । हिमत्वम् । तिक्तत्वम् । कषा-

यत्वम् । कुष्ठमुखस्फोटपित्ताहनाशित्वम् ।
रुच्यत्वम् । सुरभित्वञ्च । इति राजनिर्घण्टः ॥

शतपत्रिका, स्त्री, (शतपत्रौ + कन् । टाप् । अत
इत्वम् ।) शतपत्री । इति राजनिर्घण्टः ॥

शतपथिकः, (शतपथमधीते तद्दे इति वा ।
“शतपथेः पिकन् पथो बहुलम् ॥” ४ । २ । ६०

इत्यस्य वार्तिकोक्ता शत-शब्दोत्तरपथिन्-
शब्दात् पिकन्प्रत्ययेन निष्पन्नः ।) नानामताव

लम्बी । नानापथगामी । इतिसिद्धान्तकौमुदी ॥
शतपदचक्रं, स्त्री, (शतं पदानि कोष्टा यस्तत्र

तत्रचक्रेति ।) नाम्ना नक्षत्रज्ञानार्थं चक्रम् ।
यथा,—

“चक्रं शतपदं वक्ष्ये ऋचांशाक्षरसम्भवं ।
नामादिवर्णतो ज्ञेया ऋचराश्यांशकास्तथा ॥

तिथ्यगृहगतं रेखा रुद्रसंख्यालिखेद्बुधः ।
जायते कोष्ठकानाञ्च शतैकं १०० नाच संशयः ॥

अ-व-क-ह-डा ऐग्यान्म-म-ट परता हरिति
चाग्नेय्याम् ।

न-य-भ-ज-खा नैर्ऋत्यां ग-स-द-च-ला वाय-
व्याम् ॥

पञ्च पञ्च क्रमेणैव विश्ववर्णान् प्रयोजयेत् ।
पञ्चस्वरसमायोगे एकैकं पञ्चधा कुरु ॥

अवर्णाद्यास्तयो ज्ञेयाः सन्ध्याचरयुतास्तथा ।
सजातीयैस्त्वमास्त्याय पञ्चस्वरविनिर्णयः ॥

ऋद्वलुतोरप्यकारिणं शनं सस्य परिग्रहः ।
कुर्यात् कु-पु-भु दुष्माने त्रीणि त्रीत्यक्षराणि

च ॥
कु-घ-ङ-का भवेत् स्तम्भे रौद्रे त्वीशानगोचरे ।

पु-प-ण-ठा भवेत् स्तम्भे हस्ते चाग्नेयसंज्ञके ॥
भु-ध-फ-टा भवेत् स्तम्भे पूर्वाषाढे च नैर्ऋते ॥

दु-थ-भ-डा भवेत् स्तम्भे वायव्ये भाद्र उत्तरे ॥
एवं स्तम्भचतुष्कञ्च ज्ञातव्यं स्वरवेदिभिः ॥

धिष्ठानि कृत्तिकादीनि पत्येकं चतुरक्षरैः ।
सामिजिन्यंशकास्तत्र शतैकं षाडशधिकम् ॥

यदृचांशककोष्ठस्यः क्रूरः सौम्योऽपि वा श्रुहः ।
तत्रस्थो वेधयेत् सस्यकं पुंसो नामादिमाक्षरम्

सौम्यैर्विधं शुभं ज्ञेयमशुभं पापखेचरैः ।
मिश्रं मिश्रफलं तत्रनिर्विधेन शुभाशुभम् ॥

यद्वाच्यं सर्वतोभद्रं ग्रहोपग्रहवेधतः ।
शुभाशुभफलं सर्वं तदिहापि विचिन्तयेत् ॥”

पञ्चस्वरा अ-इ-उ-ए-ओकाराक्षरैर्गन्धिष्ठानि
नक्षत्राणि । अत्र चतुर्भिर्वर्णैरेकनक्षत्रं यथा,

अ इ उ ए ३ । ओ व वि बु ४ । वे वी क कि
५ । कु घ ङ छ ६ । के को ह हि ७ । हु हे

ह्री ङ ८ । डि डु डी ९ । म मि सु मे १० ।
मो ट टि टु ११ । टे टो प पि १२ । पु व ण

ठ १३ । ये यो र रि १४ । रु रे रो त १५ ।
ति तु ते तो १६ । न नि नु ने १७ । नो य यि

यु १८ । ये यो भ भि १९ । भु ध फ ट २० ।
मे भो ज जि २१ । लु जे जो ख २२ । खि ख

खे खो २३ । ग गि गु गे २४ । गो श शि शु
२४ । शे षो द दि २५ । दु ष भ ञ २६ ।

दे टो च चि २७ । चु चे चो ल १ । लि लु ले

लो २ । ऋलृयुक्ताः अकारयुक्तेन ज्ञेयः ऋस्वे न
दीर्घो ज्ञेयः । तालव्यशकारिणं दन्त्यशकारो

ज्ञेयः । इति शतपदचक्रम् । इति ज्योतिस्तत्त्वम्
शतपदी, स्त्री, (शतं पादा यस्याः ।) डीप् ।

बहुपदबुक्तकौटव्यशेषः । काण्विक्रा इति
कानकोटारी इति च भाषा । तत्पर्यायः ।

कर्णजलौकाः २ । इत्यमरः ॥ कर्णकौटी ३
भीरुः ४ शतपादिका ५ कर्णजलुका ६ । इति

शब्दरत्नावली ॥ शतपात् ७ शतपादी ८ । इति
जटाधरः ॥ शतावरी । इति राजनिर्घण्टः ॥

शतपत्रं, स्त्री, श्वेतकमलम् । यथा,—
“शतपत्रं महापत्रं पुष्करिकीं सिताम्बुजम् ॥”

इति रत्नमाला ॥
शतपर्वा, [न्] पुं, (शतं पर्वाणि यस्य ।) वंशः ।

इत्यमरः ॥ इत्युभेदः । यथा,—
“शतपर्वा भवेत् किञ्चित्कोशकारगुणान्वितः ।

विशेषात् किञ्चिदुप्यस्य सञ्चारः पत्रनापहः ॥”
इति भावप्रकाशः ॥

शतपर्वा, स्त्री, (शतं पर्वाणि यस्याः ।) दूर्वा ।
वचा । भार्गवपत्नी । (यथा, महाभारते ।

५ । ११७ । १३ ।
“बृहस्पतिश्च तारायां शुकश्च शतपर्वा ॥”)

कोजागरपूर्णिमा । इति शब्दरत्नावली ॥
कटुका । इति राजनिर्घण्टः ॥

शतपर्विका, स्त्री, (शतपर्वा + कन् । टाप् ।
अत इत्वम् ।) दूर्वा । वचा । इति मेदिनी ॥

यवः । इति शब्दरत्नावली ।
शतपर्वेशः, पुं, (शतपर्वाया ईशः ।) शुकग्रहः ।

इति त्रिकाण्डशेषः ॥
शतपात्, स्त्री, (शतं पादा यस्याः ।) पादस्य

शतपादः, पात् । कर्णजलौकाः । इति जटा-
धरः ॥

शतपादिका, स्त्री, (शतपाद + स्वार्थे कन् +
टाप् । अत इत्वम् ।) काकोली । इति जटाधरः ॥

कर्णजलौकाः । इति शब्दरत्नावली ॥
शतपुष्पः, पुं, भारविः । स तु किराताज्जुनीयग्रन्थ-

कर्त्ता । इति त्रिकाण्डशेषः ॥
शतपुष्पा, स्त्री, (शत पुष्पाणि यस्याः ।) शाक-

विशेषः । इति भरतः ॥ शलुफा इति ख्याता ।
(यथा, हज्रतसंहितायाम् । ५१ । १५ ।

“गन्धमांसिशतपुष्पया बहेत् ॥”)
तत्पर्यायः । सितच्छा २ पतिच्छा ३ मधुरा

४ मिसिः ५ अवाकपुष्पी ६ कारवी ७ । इत्य-
मरः ॥ शताक्षौ ८ शतपुष्पिका ९ मधुरिका

१० शताक्षा ११ ह्रवा १२ मिशिः १३ मिश्री
१४ । इति शब्दरत्नावली ॥ माधवी १५ घोषा

१६ । इति जटाधरः ॥ अस्या गुणाः । मधु-
रत्वम् । वातपित्तहरत्वम् । गुलत्वञ्च । इति

राजवज्रमः ॥ १० ॥ क्षुपविशेषः । मीरी इति
भाषा । तत्पर्यायः । शताक्षा २ मिसिः ३
घोषा ४ पोतिका ५ पतिच्छा ६ अवाक-